

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ในบทที่ 2 นี้ เป็นการเสนอแนวคิดทางทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการศึกษา นี้ แบ่งเป็นแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง บัญชีเมตริกส์สังคม ตารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง และดัชนีเศรษฐกิจพอเพียง ส่วน เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง บัญชีเมตริกส์สังคม และดัชนีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนำมาสู่กรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้

2.1 แนวคิดทางทฤษฎี

2.1.1 เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดเพื่อปรับทิศทางการพัฒนาประเทศไทย เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ เน้นความสมควรมันมีรากฐานความคิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในข้อที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่ไม่เน้นอรรถประโยชน์สูงสุด (Maximize Utility) อันเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน

แต่เน้นความพอประมาณ หรือทางสายกลาง เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการไม่โลภเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศได้ดีที่สุด เศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานอยู่บนพุทธธรรมของการละกิเลส คือความไม่รู้อันเรียกว่าอวิชชาและการดำรงอยู่อย่างพอประมาณด้วยความไม่โลภและไม่ประมาท เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น โดยเนื้อแท้แล้ว ก็คือ “พุทธเศรษฐศาสตร์” นั่นเอง และเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ที่ง่ายต่อการอธิบายให้ประชาชนชาวไทยเข้าใจได้ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีพื้นฐานวัฒนธรรมที่มีรากเหง้ามาจากพระพุทธศาสนา พระองค์จึงทรงเลือกแนวคิดดังกล่าวเพื่อถ่ายทอดการสื่อสารกับพสกนิกรของพระองค์แต่ที่ไม่เน้นว่าเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ ก็เพราะพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภกจะต้องให้การทำงานบำรุงศาสนาในชาติทุกศาสนา ดังนั้น การใช้คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นคำกลางที่สามารถเข้าใจและยอมรับได้สำหรับศาสนิกชนในทุกศาสนา (อภิรักษ์ พันธเสน, 2547)

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นบันได

3) ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้
ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่มีอยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับสถานการณ์ในปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้อัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และ 10 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนจากองค์ประกอบที่จะนำไปสู่ความสุขมากกว่าการเน้นเรื่องการขยายตัวในส่วนเศรษฐกิจและสังคม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5 ข้อ คือ

1) ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพคน พัฒนาคนให้มีความรู้ มีสุขภาพแข็งแรง เสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2) ยุทธศาสตร์สร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศ ด้วยกระบวนการรวมตัว การเรียนรู้ร่วมกันและจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและเครือข่าย

3) ยุทธศาสตร์ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ ให้สมดุลและยั่งยืน ปรับฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้แข็งแกร่ง มั่นคง และเอื้อประโยชน์ต่อประเทศ

4) ยุทธศาสตร์พัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ มีการรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติและความสะดวกของระบบนิเวศน์ สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี พัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการบริหารจัดการองค์ความรู้เพื่อสร้างความรู้เพื่อสร้างพื้นฐานของการพัฒนา

5) ยุทธศาสตร์เสริมสร้างธรรมาภิบาล ในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืนเป็นการปรับระบบจัดการภาครัฐให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลมากขึ้น

2.1.2 บัญชีเมตริกส์สังคม (Social Accounting Matrix: SAM)

เมตริกซ์บัญชีสังคม หรือที่เรียกว่า SAM (Social Accounting Matrix: SAM) คือ ตารางบัญชีดุลยภาพของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรายละเอียดการหมุนเวียนเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและโครงสร้างทางสังคมของประเทศ ได้แก่ การผลิต รายได้ และรายจ่าย เมตริกซ์บัญชีสังคมจะแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกันในระบบเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทำให้สามารถวิเคราะห์ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น การใช้จ่ายในการลงทุนของรัฐบาล เป็นต้น (อัทธ์ พิศาลวานิช, 2543)

ประเทศไทยได้มีการสร้างเมตริกซ์บัญชีสังคม (Social Accounting Matrix หรือ SAM) เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2525 จัดทำโดย Chewakrenkai and Lamsam ซึ่งใช้ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตปี พ.ศ. 2518 (Input-Output Table) เป็นฐานข้อมูลส่วนหนึ่งในการสร้างเมตริกซ์บัญชีสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลแบบจำลองดุลยภาพสยาม 2 เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ และวิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจระยะกลาง โดยเมตริกซ์บัญชีสังคมดังกล่าว ประกอบด้วย บัญชีหลัก 10 รายการ และบัญชีย่อย 567 รายการ โดยแบ่งสาขาการผลิตออกเป็น 6 สาขา คือ เกษตรกรรม เหมืองแร่และการขุดหิน อุตสาหกรรม การก่อสร้าง พลังงาน ส่วนภาคครัวเรือนจำแนกออกเป็น 23 กลุ่ม ภาคการเกษตรจำนวน 9 กลุ่ม และนอกภาคการเกษตรจำนวน 14 กลุ่ม โดยเมตริกซ์บัญชีสังคมนี้ ได้แบ่งรายละเอียดของโครงสร้างการผลิต และรายรับของครัวเรือน การกระจายรายได้ และการจ้างงาน โดยพบว่า การเพิ่มขึ้นของการผลิตในระบบเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 เกิดจากการเพิ่มขึ้นของการลงทุนนอกภาคเกษตรเป็นสำคัญ

หลักการที่สำคัญของเมตริกซ์บัญชีสังคมคือ บัญชีรายรับและรายจ่ายต้องสมดุล คือ รายรับที่เข้ามาในบัญชีหนึ่ง ต้องมี รายจ่าย ออกจากอีกบัญชีหนึ่ง โดยในแต่ละบัญชีจะประกอบด้วย แถว (row) และคอลัมน์ (column) ทางด้านแถวจะเป็นการบันทึกการรับ ส่วนทางด้านคอลัมน์นั้น จะเป็นการบันทึกการจ่าย ซึ่งยอดรวมในแต่ละแถวต้อง เท่ากับ ยอดรวมในแต่ละคอลัมน์ เช่น รายได้ของภาคครัวเรือน ภาครัฐบาล และภาคการส่งออก จะต้องมามีค่าเท่ากับมูลค่าการใช้จ่ายของภาคเศรษฐกิจนั้น ดังนั้นความต้องการบริโภคสินค้าของภาคเศรษฐกิจเหล่านี้จะเพิ่มขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ รายได้ของภาคเศรษฐกิจนั้นเพิ่มขึ้น หรือหากภาคเศรษฐกิจเหล่านี้มีรายได้ลดลง ก็จะส่งผลให้ความต้องการบริโภคสินค้าของภาคเศรษฐกิจเหล่านี้ลดลง เป็นต้น

ข้อมูลที่ใช้ในเมตริกซ์บัญชีสังคม

การสร้างตารางเมตริกซ์บัญชีสังคม จำเป็นต้องอาศัยฐานข้อมูลหลายส่วนที่สำคัญ ได้แก่

1) ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต (Input-Output Table: I-O Table) 2) บัญชีรายได้ประชาชาติ (National Account: NA) 3) ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน (Socioeconomic Survey) 4) ข้อมูลการสำรวจภาวะแรงงาน (Labor Force Survey) 5) บัญชีเศรษฐกิจเงินทุน (Flow of Fund: FOF) 6) บัญชีดุลการชำระเงิน (Balance of Payment) 7) ข้อมูลงบประมาณรายจ่ายของรัฐบาล และ 8) สถิติการค้าระหว่างประเทศ

ส่วนประกอบของเมตริกซ์บัญชีสังคม ประกอบด้วยบัญชีหลัก 8 บัญชี คือ

1. บัญชีกิจกรรมการผลิต (Production Activities Account) แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ปัจจัยการผลิตของภาคการผลิต ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงรายได้และต้นทุนจากกิจกรรมการผลิต ต้นทุนรวมในการผลิตสินค้า (total costs) จะต้องเท่ากับมูลค่าสินค้าที่ขายได้ (total sales)

2. บัญชีสินค้า (commodities account) แสดงรายละเอียดของผลผลิตภายในประเทศทั้งหมด คือความต้องการสินค้าภายในประเทศทั้งหมด และอุปทานของสินค้าภายในประเทศ ซึ่งต้องมีมูลค่าเท่ากัน

3. บัญชีปัจจัยการผลิต (factors of production account) แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการไหลเวียนรายได้จากบัญชีกิจกรรมการผลิตมาให้กับบัญชีปัจจัยการผลิต

4. บัญชีบริษัทเอกชนและรัฐวิสาหกิจ (corporations & state enterprises)

5. บัญชีครัวเรือน (household)

6. บัญชีรัฐบาล (government account)

7. บัญชีทุน (capital account) เป็นบัญชีกระแสเงินทุนหมุนเวียนของสถาบันในประเทศเมื่อครัวเรือน ธุรกิจเอกชน รัฐวิสาหกิจ และรัฐบาล มีรายรับมากกว่ารายจ่าย ส่วนต่างระหว่างรายรับหักรายจ่ายนี้ถือเป็นเงินออมของแต่ละสถาบัน เมื่อนำเงินออมของทั้ง 3 สถาบันนี้ มารวมกันแล้วจะเป็นแหล่งเงินทุนภายในประเทศ ซึ่งถ้าหากเงินออมภายในประเทศมีไม่เพียงพอกับการลงทุน ก็จำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ก่อให้เกิดเงินลงทุนไหลเข้ามาในประเทศเพิ่มขึ้น เงินทุนจากต่างประเทศมีทั้งเงินทุนไหลเข้าและเงินทุนไหลออก

8. บัญชีภาคต่างประเทศ (rest of the world) แสดงถึงความสมดุลระหว่างรายจ่ายที่เป็นเงินตราต่างประเทศ (การนำเข้า) และรายรับที่เป็นเงินตราต่างประเทศ (การส่งออก)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 คมสัน สุริยะ ได้ให้คำนิยามความหมายของ SAM (Social Accounting Matrix) ใหม่ จากเมตริกซ์บัญชีทางสังคม เป็นตารางมูลค่าการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจ หมายถึง ตารางที่ระบุมูลค่าทางเศรษฐกิจซึ่งหมุนเวียนเข้าออกในระบบหนึ่งหรือพื้นที่เศรษฐกิจหนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่งซึ่งโดยมากคือหนึ่งปี และครอบคลุมทุกภาคส่วนของระบบ

เศรษฐกิจนั้นหรือพื้นที่นั้นอย่างรอบด้าน โดยสามารถกำหนดพื้นที่ในระดับประเทศ ภูมิภาค จังหวัด หรือหมู่บ้านก็ได้

SAM เป็นตารางสองทาง ประกอบด้วยคอลัมภ์และแถว รายการหัวตารางทางแนวตั้ง (หัวคอลัมภ์) คือผู้จ่ายเงิน รายการหัวตารางทางซ้ายมือ (หัวแถว) คือผู้รับเงิน ประกอบด้วย (ตารางที่ 2.1)

1. กิจกรรมการผลิต (activities)
2. สินค้า (commodities)
3. ปัจจัยการผลิต (factors)
4. ครัวเรือน (households)
5. สถาบัน (institutions) อื่น ๆ ทั้งหมดที่ไม่ใช่ครัวเรือน เช่น หน่วยงานการปกครอง
ท้องถิ่น วัด โรงเรียน สหกรณ์ กลุ่มแม่บ้าน
6. การลงทุน (investment)
7. การซ่อมแซม (maintenance)
8. สต็อกสินค้า (stocks)
9. ส่วนอื่นนอกระบบ (rest of the world) สามารถแยกออกได้อีกสองแถว คือ
  - 9.1 การบริโภคสินค้าจากส่วนอื่นนอกระบบ และ
  - 9.2 การโอนเงินไปยังส่วนอื่นนอกระบบ

หัวแถวประกอบไปด้วยรายการต่าง ๆ เหมือนกับหัวคอลัมภ์ ซึ่งเมื่อประกอบกันกับหัวคอลัมภ์ก็จะกลายเป็นตารางขนาด 9 X 9 หรือ 10 X 9 (กรณีแยกแถวที่ 9 ออกเป็นสองแถวย่อย)

ตารางที่ 2.1 Major output: Social Accounting Matrix (SAM)

Major output: Social Accounting Matrix (SAM)								
	Activities	Commodities	Factors	Institutions	Capital	Maintenance	Stocks	Rest of the world
Activities		Commodities Supply			Investment demand	Maintenance expenditures	Change of commodities stock	
Commodities	Intermediate demands			Consumption expenditures	Payments to labor for investment	Payments to labor for maintenance		Export
Factors	Wages, salary, Interest, payment, rents			Interest paid on consumption				Factors earning from outside
Institutions	Profits to households Tax to government			Transfer between households				Transfer from outside
Capital				Financial Saving change				Net capital inflow
Maintenance	Maintenance expenses			Maintenance to consumer durables				
Stocks		Commodities got from stocks		Household physical saving change				
Rest of the world	Inputs from rest of the world	Imports	Factor payments	Transfer to the rest of the world				

ที่มา: Based on Shankar Subramanian in Taylor and Adelman (1996) อังนิน คมสัน สุริยะ. 2552. เทคนิคการสร้างและใช้งาน ตารางมูลค่าการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจระดับหมู่บ้าน.

2.1.3 ตารางเพื่อการวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Matrix)

Sufficiency Economy Matrix: SEM เป็นเครื่องมือประเมินผลและวางแผนทางเศรษฐกิจสังคมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการประยุกต์ทฤษฎีเศรษฐกิจมหภาคโดยนำตัวแปรใหม่เข้าสู่แบบจำลองเศรษฐกิจมหภาค โดยตัวแปรเหล่านั้นจะต้องสะท้อนความสุขกับทุนตามวิสัยทัศน์ของแผนฯ 10 “อยู่เย็นเป็นสุข” เพื่อแสดงให้เห็นว่า ความพอประมาณตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้ แนวคิดนี้ นำไปสู่การสร้างเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในชื่อ **Sufficiency Economy Matrix:SEM** ซึ่งพัฒนาต่อยอดจากเครื่องมือที่ชื่อ **Social Accounting Matrix:SAM** โดยเพิ่มโปรแกรมคณิตศาสตร์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนและตัดสินใจของผู้บริหารในระดับต่างๆ ทั้งในระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศเพื่อแสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงมีได้เป็นเพียงหลักปรัชญาที่เป็นนามธรรม หากเป็นรากฐานของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ (อารี วิบูลย์พงศ์และคณะ, 2551)

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) คือ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มหภาคขั้นพื้นฐานและปรับใช้ให้เหมาะสมกับการบริหารเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น/รากหญ้า ทั้งนี้โดยชี้ให้ผู้รับทราบได้เห็นองค์ประกอบของระบบเศรษฐกิจของประเทศ และประยุกต์โดยลดระดับ (scale down) สู่ระดับ อปท. กล่าวคือ ศึกษาถึงผลผลิตรวมของประเทศ/อปท. อัตราการจ้างงานของประเทศ/อปท. การเงินและการธนาคาร การพัฒนาประเทศ การค้าระหว่างประเทศ/อปท. กับนอก อปท. ทั้งนี้เป็นไปตามหลักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มหภาค โดยโครงสร้างตาราง SEM ประกอบด้วยตัวแปรภายใน (endogeneous) และตัวแปรภายนอก (exogeneous) ของสังคมหนึ่งๆ เช่น ของประเทศหรือของ อปท. ตัวแปรเหล่านี้ถูกจัดใส่ในตารางโดยแถวตั้งแสดงถึงการใช้จ่ายเพื่อให้เกิดสินค้า/บริการ หรือการบริโภค ส่วนแถวนอนแสดงถึงรายได้จากการขายวัตถุดิบ ทรัพยากร แรงงาน และทุนให้แก่ผู้ผลิตในภาคครัวเรือน ภาคธุรกิจภาครัฐ หรือภาคเศรษฐกิจจากภายนอก อปท. หรือนอกประเทศ

โครงสร้างของตาราง SAM หรือการพัฒนาสู่ SEM ในโครงการนี้ประกอบด้วยตัวแปรภายใน (endogeneous) และตัวแปรภายนอก (exogeneous) ของสังคมหนึ่งๆ เช่น ของประเทศหรือของตำบล ตัวแปรเหล่านี้ถูกจัดใส่ในตาราง โดยแถวตั้งแสดงถึงการใช้จ่ายเพื่อให้เกิดสินค้า/บริการ และการบริโภค ส่วนแถวนอนแสดงถึงรายได้จากการขายวัตถุดิบ ทรัพยากร แรงงาน และทุนให้แก่ผู้ผลิตในภาคครัวเรือน ภาคธุรกิจ ภาครัฐ หรือภาคเศรษฐกิจจากภายนอก อปท. และนอกประเทศ โครงสร้างตาราง SAM/SEM มีดังนี้

โครงสร้างตารางเพื่อการวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง

Expenditures necessary to supply products

		Endogenous	Exogenous	TOTALS	SEM
Income received from demanders	Endogenous	$N = A_n y_n \text{ or } C_n Y_n$	X	$y_n = A_n y_n + x$	Health impacts $\Rightarrow \delta y_n = (I - A)^{-1} \delta x$ $= M_a \delta x$
	Exogenous	$L = A_l y_n$	R	$y_n = A_l y_n + R_i$	
	TOTALS	y'_n	y'_x		Derivation: $y_n = A_n y_n + x$ $y_n - A_n y_n = x$ $y_n (I - A_n) = x$ $y_n = (I - A_n)^{-1} x$ $\delta y_n = (I - A_n)^{-1} \delta x$

Environment costs

- N Matrix of SAM transactions between endogenous accounts
- X Matrix of injections from exogenous into endogenous accounts
- L Matrix of leakages from endogenous into exogenous accounts
- R Matrix of SAM transactions between exogenous accounts
- A_n Matrix of average endogenous expenditure propensities, assuming all income elasticities of demand = 1.0
- C_n Matrix of marginal endogenous expenditure propensities
- A_l Matrix of average propensities to leak

$N_i = n$ Vector of row sums of $N = A_n y_n$

$X_i = x$ Vector of row sums of X

$L_i = i$ Vector of row sums of $L = A_l y_n$

$$M_{aij} = I^G(i \rightarrow j) = \sum_{p=1 \rightarrow n} I^T(i \rightarrow j)p = \sum I^D(i \rightarrow j)p^M p$$

total multiplier   influence total influences   direct influences

SEM multiplier > **Leontief multiplier** > **CGE multiplier**

ที่มา: Calkins et al. (2008).

ในปัจจุบันปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมีความรุนแรงขึ้นและส่งผลกระทบต่อระดับความสุขของปัจเจกและสังคมโดยรวม การวางแผนเศรษฐกิจและสังคมจึงมีเงื่อนไขที่ต้องพิจารณามากขึ้นกว่าในอดีต ในด้านสังคมก็เช่นกัน ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยคนจน การ

กระจายการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสการศึกษาก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างศาสนิกชน เชื้อชาติ กลุ่มการเมือง รวมถึงชนชั้น (ในบางประเทศ) ส่วนในระดับมหภาคนั้น การไร้เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และวิกฤติทางการเงินมีนัยต่อความต้องการให้มีแผนเศรษฐกิจที่ยั่งยืน โดยการสร้างโอกาสและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันเน้นการลดความแปรปรวนของปัจจัยทางเศรษฐกิจมหภาค

แนวคิดการหาค่าที่เหมาะสมภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ช่วยให้สังคมสามารถหาคำตอบที่ดีที่สุดที่จะทำให้สังคมสามารถเลือกที่จะสร้าง/ผลิตบริการ(หรือสินค้า หรือกิจกรรมต่างๆ) มากหรือน้อยเพื่อให้ได้สวัสดิการสังคมมากที่สุดหรือเสียต้นทุนต่ำที่สุด ทั้งนี้โดยมีแบบจำลองในเชิงทฤษฎีดังนี้

$$MaxU = U(M, S, C) - \lambda_1(m - b_1 < 0) - \lambda_2(S - b_2 \leq 0) - \lambda_3(c - b_3 \geq 0) \quad (2.1)$$

เมื่อ	U	=	อรรถประโยชน์ (ความพอใจหรือสวัสดิการของสังคม)
	M	=	เงื่อนไขทางความสุขจากการอุปโภค/บริโภค
	S	=	เงื่อนไขทางความสุขจากปัจจัยทางสังคม
	C	=	เงื่อนไขทางความสุขจากวัฒนธรรมและจริยธรรม
	λ_i	=	“ราคาเงา” ของเงื่อนไขใดๆ

ความสัมพันธ์ในสมการ(1) แสดงว่าในสังคมนั้น ปัจจัยเพื่อการบริโภคหรือปัจจัยเพื่อความมีความสุขมีจำนวนมากและไม่ขาดแคลน(ซึ่ง $\lambda = 0$) สังคมหรือปัจเจกจะได้รับความพอใจอย่างไม่มีขีดจำกัดในทางตรงข้าม หากความพอใจหรืออรรถประโยชน์ (U) ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขมากขึ้น(มีหลายเงื่อนไข) โอกาสที่ข้อจำกัดหรือเงื่อนไขหนึ่งในเงื่อนไขเหล่านั้นจะถูกใช้จนหมดหรือเกิดการขาดแคลนและเป็นผลให้ λ มีค่ามากกว่าศูนย์(นั่นคือ วงเล็บใดวงเล็บหนึ่งมีค่ามากกว่าศูนย์) และเป็นผลให้ระดับของความพอใจของสังคม (U) ลดลง

สมการที่ 1 แสดงถึงแนวคิดเชิงทฤษฎีซึ่งง่ายต่อความเข้าใจ แต่เพื่อการนำไปใช้ในเชิงปฏิบัติซึ่งมีข้อมูลขนาดใหญ่ซึ่งหมายถึงการมีจำนวนข้อจำกัดจำนวนมากนั้น แบบจำลองในสมการที่ 1 จะแปลงให้เป็นแบบจำลองโปรแกรมคณิตศาสตร์ซึ่งจะนำเสนอในรูปแบบจำลองมาตรฐานดังนี้

$$\text{สมการเป้าประสงค์เพื่อหาอรรถประโยชน์: } Max U = \sum_{j=0}^n P_j X_j \quad (2.2a)$$

ภายใต้เงื่อนไข ดังนี้

$$\text{เงื่อนไขข้อกำหนดทรัพยากร:} \quad \sum_{j=0}^n a_{mj} X_j \leq b_m \quad (2.2b)$$

$$\text{เงื่อนไขข้อกำหนดปัจจัยชั้นกลาง:} \quad \sum_{j=0}^n a_{pj} X_j = 0 \quad (2.2c)$$

$$\text{เงื่อนไขเป้าประสงค์อื่นๆ:} \quad \sum_{j=0}^n a_{m,s,cj} X_j \leq, \geq b_{m,s,c} \quad (2.2d)$$

$$\text{เงื่อนไขค่ากิจกรรมที่มีค่าไม่เป็นลบ:} \quad X_j \geq 0 \quad (2.2e)$$

เมื่อ	m	=	ทรัพยากรด้านวัสดุการผลิตหรือสิ่งแวดล้อม
	p	=	ผลิตภัณฑ์หรือวัตถุดิบชั้นกลาง
	s	=	เงื่อนไขข้อจำกัดด้านสังคม
	c	=	ปัจจัยด้านวัฒนธรรมหรือจริยธรรม

สมการที่ (2.2a) คือเป้าประสงค์เช่น ผลงานสูงสุดซึ่งอาจมีหน่วยวัดเป็นผลกำไรในรูปตัวเงินประกอบด้วยกำไรต่อหน่วยคูณด้วยกิจกรรมต่างๆ ส่วนสมการ(2.2b)-(2.2e) เป็นสมการเงื่อนไขต่างๆ ข้างต้นและ λ คือค่าที่ต้องการหาคำตอบ คำอธิบาย สำหรับสมการ(2.2b)-(2.2e) ได้แก่ (2.2b) แสดงถึงปัจจัยทางทรัพยากรที่ต้องนำมาใช้ในการผลิตกิจกรรม X ต่างๆ เช่น การผลิตผัก 1 ไร่ หรือ 1 ต้น คนต้องการชั่วโมงของแรงงานเท่ากับ a_{m1} และการผลิตผ้าทอ 1 ผืน ต้องการชั่วโมงแรงงานเท่ากับ a_{m2} เมื่อรวมกันแล้วชั่วโมงการใช้แรงงานต้องไม่เกินจำนวนชั่วโมงของแรงงานคือ b_m ที่มีอยู่ขณะนี้ เป็นต้น หรือสมการ(2.2b) สามารถขยายให้กลายเป็นหลายสมการเพื่อรองรับทรัพยากรอื่นๆ ได้อีก กล่าวคือจำนวนพื้นที่เพาะปลูก จำนวนชั่วโมงของเครื่องมือ ปริมาณพลังงานที่ใช้ไฟฟ้า แม้แต่ความรู้และความกระตือรือร้นของผู้คนในชุมชน เป็นต้น

สมการ (2.2c) แสดงการไหลของผลิตภัณฑ์ชั้นกลางที่ผลิตโดยกิจกรรมการผลิต X_j ชนิดหนึ่งและไปแล้วเสร็จเป็นสินค้าขั้นสุดท้าย โดยมีกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งเพิ่มเติมต่อมาอีกขั้นหนึ่ง ดังปรากฏเป็นมูลค่าที่เพิ่มเข้าไปดังที่เรียกว่า “มูลค่าเพิ่ม” (value added) นอกจากนี้แล้วเป็นที่ทราบว่าคุณภาพหรือในขั้นสุดท้าย ตลาดแต่ละตลาดและการผลิตแต่ละอย่าง (ซึ่งให้ผลผลิต) จะลดลงโดยไม่มีสินค้าส่วนเกินและด้วยเหตุนี้เองผลรวมในแต่ละแถวของสินค้าชั้นกลางจะต้องมีค่าเท่ากับศูนย์

สมการ (2.2d) เป็นวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่มีนอกเหนือจากที่ปรากฏในสมการ (2.2a) และสมการ (1) การที่แบบจำลองมีสมการ (2.2d) ย่อมแสดงว่าในระบบการผลิตหรือสังคมนั้นๆ มีเป้าหมายของสังคมมากกว่า 1 เป้าหมาย เช่น เป้าหมายแรกในสมการที่ 1 หรือ (2.2a) คือการ

มีรายได้ของชุมชนหรือ (GDP) สูงสุด แต่ในสมการ (2.2d) อาจเป็นเป้าหมายการว่างงานของประชาชนต้องไม่เกินร้อยละ 3 เป็นต้น

สมการ (2.2e) ระบุไว้ชัดเจนว่ากิจกรรม (X_j) จะต้องมากกว่าหรือเท่ากับศูนย์ นั่นคือมีการผลิตหรือมีการบริโภคเป็นบวกหรือไม่มีเลย แต่ไม่ติดลบ

ในแบบจำลองโปรแกรมคณิตศาสตร์นั้น ค่าของ Lagrangian λ จากผลลัพธ์ที่เหมาะสม(คำตอบขั้นสุดท้าย) หมายถึงราคาเงา หรือต้นทุนเงา (shadow/dual price) ถ้า λ มีค่าเป็นบวกหมายความว่า ตัวเลขบวกนั้น(เช่น 1.5) เป็นมูลค่าของสมการอรรถประโยชน์ (U) ที่ลดลงเท่ากับ 1.5 อันเนื่องจากการลดลงของค่าของสมการเงื่อนไขนั้นๆ ถ้าในเงื่อนไขทรัพยากร m มีเครื่องหมาย $\leq$ แล้วการลดลงของค่า b_m ในสมการทรัพยากร m จะทำให้ค่าของ U ลดลงด้วยค่า λ_m (เช่น 1.5 ในตัวอย่างข้างต้น) แต่ถ้าสมการเงื่อนไขมีเครื่องหมาย $\geq$ หมายถึงการลดลงของค่า b_m จะเพิ่มค่าให้กับสมการอรรถประโยชน์ (U) ด้วยตัวเลขของ λ_m

สมการ (2.2a) และ (2.2b) ถึง (2.2d) อาจไม่เป็นเส้นตรงก็ได้ โดยอาจเป็นเส้นโค้งตามธรรมชาติของความสัมพันธ์ที่แท้จริง (เช่น สมการการผลิต เส้นระดับผลผลิตเท่ากับหรือ isoquant และสมการพรมแดนผลผลิตที่เป็นไปได้ (production possibility frontier))

โดยทั่วไปนั้นสมการ(2.2d) ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายรอง การศึกษาใดที่มีสมการ (2.2d) อยู่มักจะมุ่งเน้นการสร้างเส้นแลกเปลี่ยน (trade-off) ระหว่างวัตถุประสงค์หลักกับวัตถุประสงค์รอง (ดังตัวอย่างที่กล่าวไปแล้วข้างต้น) ตัวอย่างการแลกเปลี่ยน เช่น การแลกเปลี่ยนรายได้ (ในสมการ 1) กับความเสี่ยง (ในสมการ 2.2d) เป็นต้น ซึ่งมีผู้ศึกษาเรื่องรายได้กับความเสี่ยงไว้ค่อนข้างมากจนเกิดเป็นแบบจำลองชื่อ MOTAD programming

แบบจำลองตาราง SEM นั้นเมื่อคำนวณหรือวิเคราะห์ผลลัพธ์ด้วยโปรแกรมคณิตศาสตร์ (linear หรือ non-linear programming) แล้วสามารถระบุคำตอบต่างๆ ได้ดังนี้คือ

- (1)ค่าในสมการเป้าหมายคือ ค่าของ U
- (2)ค่าของกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมการผลิตขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นปลายพร้อมกับมูลค่าเพิ่ม
- (3)มูลค่าเพิ่มของกิจกรรมและราคาเงาของกิจกรรมและทรัพยากรแต่ละชนิด
- (4)ผลลัพธ์ในข้อ(1)-(3) เป็นผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ภายใต้เงื่อนไขของทรัพยากรและข้อกำหนดต่างๆ
- (5)การวิเคราะห์ตาราง SEM ด้วยกระบวนการ SAM สามารถชี้ให้เห็นผลกระทบของกิจกรรมหนึ่งที่มีต่อกิจกรรมอื่นๆ และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง(shock) ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจใดๆ จะส่งผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจและสังคมหนึ่งๆ มาก-น้อยเพียงไร

เมื่อเปรียบเทียบกับกับ shock ที่เกิดขึ้นในภาคเศรษฐกิจอื่นๆ จะให้กระทบต่อภาคส่วนอื่นอย่างไร ผลการเปรียบเทียบจะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับตัดสินใจเลือกกิจกรรมใดได้บ้างและผลคืออะไร

โดยปกติในสังคมหนึ่งๆ มักมีเป้าหมายหลายประการด้วยกัน ซึ่งสะท้อนได้จากสมการ (2d) แต่บ่อยครั้งที่พบว่าแบบจำลองคณิตศาสตร์มักจะ ไม่รวมเป้าหมายรองๆ ของสังคมรวมไว้ด้วย คงเหลือเฉพาะวัตถุประสงค์หลักเท่านั้น สำหรับแบบจำลอง SEM จะเป็นเช่นนั้นมิได้ เนื่องจากตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดเชิงระบบแบบบูรณาการ เป็นต้นว่าการได้มาซึ่งรายได้สูงสุด โดยไม่คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างขาดเหตุผล และสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นเป้าหมายที่ไม่พึงปรารถนา นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงเป้าหมายอื่นๆ อาทิเช่น ความมั่นคงหรือไม่เสี่ยงเกินไป และความสมดุลของระบบการผลิตของสังคมนั้นๆ

จากตัวอย่างข้างต้นสมการเป้าหมายในสมการ (2a) จึงต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขการใช้ทรัพยากรโดยไม่ปลดปล่อยมลภาวะ GHG เกินขอบเขต (Loulou and Kanndia, 1999) หรือการทิ้งสารเคมีลงสู่ลำน้ำ (Loucks et al., 1967) ข้อจำกัด 2 ข้อนี้จะเพิ่มเข้ามาในสมการ (2d) ซึ่งอาจตีความได้ว่าเป็นเป้าหมายรองของสังคมนี้ที่ประสงค์ให้มีการใช้ทรัพยากรในทิศทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในขณะที่พยายามสร้างรายได้สูงสุดให้แก่ อบต. หรือสังคมนั้น แบบจำลอง SEM จะต้องพัฒนาต่อไปเพื่อรองรับเงื่อนไขทางสังคมอื่นๆ ในระดับชุมชนและระดับมหภาค

แบบจำลอง SEM พยายามนำ “ความสมดุล” มาบรรจุไว้โดยผ่านคุณลักษณะ 3 ประการ คือ “ความพอประมาณ” “ความมีเหตุผล” และ “การมีภูมิคุ้มกัน” โดยมีเงื่อนไขที่มาก่อน (prerequisite) คือ การมีคุณธรรมและจริยธรรม และการใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างไร หรือ อะไร ที่ถือว่าเป็นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง เพื่อแสดงให้เห็นได้ว่าภาคส่วนในอบต. มีส่วนร่วมในการสร้างความพอเพียงให้แก่ชุมชนของตน กล่าวคือ การผลิตภาคเกษตรและครัวเรือนเป็นไปอย่างมีเหตุผล (เช่นการผลิตเกษตรจนถึงการทอผ้า) ภาคเอกชนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ครัวเรือนมีการประกอบอาชีพ มีรายได้ และมี การแบ่งปัน คือ คุณธรรม สถานศึกษาวัด/โบสถ์ เป็นภาคส่วนซึ่งให้ความรู้ ส่วนผู้บริหารหมู่บ้าน อบต. และรัฐบาล มีการบริหารงบประมาณอย่างมีธรรมาภิบาล สำหรับการมีภูมิคุ้มกัน พิจารณาได้จากการใช้จ่าย/การออม การใช้แรงงานในท้องถิ่นก่อนเพื่อเป็นการจ้างงานและพึ่งพาตนเอง สำหรับการค้าระหว่างอบต. และภายนอกนั้นถือว่าเป็นการรู้จักบริหารอย่างสมดุลและตอบสนองต่อกระแสโลกาภิวัตน์

2.1.4 ดัชนีเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับดัชนีเศรษฐกิจพอเพียงยังมีไม่แพร่หลายมากนัก โดยมีเพียงงานวิจัยของอภิชัย พันธเสน (2550) ได้เริ่มพัฒนาการจัดทำดัชนีเพื่อชี้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงใน “โครงการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำดัชนีวัดภาวะเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” งานวิจัยนี้นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่จะมีการประเมินภาครัฐว่าได้ดำเนินการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ โดยการสร้างดัชนีในระดับมหภาคในมิติต่างๆ ประกอบด้วย เศรษฐกิจ จริยธรรมและวัฒนธรรม สังคม การศึกษา การบริหารจัดการของภาครัฐและภาครัฐกิจ เอกชน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อกำหนดเป็นตัวชี้วัด ในเชิงปริมาณที่สะท้อนคุณภาพของการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย การมีความรู้ คุณธรรม เพื่อดำเนินกิจกรรมทุกชนิดบนเงื่อนไขของความมีเหตุผล ความพอประมาณและการมีภูมิคุ้มกัน เพื่อการพัฒนาทุกด้านไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมดุล มั่นคงและยั่งยืน เพื่อความสุขของหน่วยในการวิเคราะห์หรือหน่วยที่ปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อประโยชน์สุขของสังคมไทยในภาพรวม

คำนิยามและองค์ประกอบดัชนีชี้วัดในมิติต่างๆ ที่สอดคล้องตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหมด 7 มิติ ดังนี้

(1) **มิติเศรษฐกิจ** หมายถึง การสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจกับการพัฒนาด้านต่างๆ โดยมุ่งเน้นการผลิตและบริโภคในระดับที่เหมาะสม ไม่ก่อหนี้เกินระดับรายได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนส่งเสริมการใช้ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตอย่างสมเหตุสมผล มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ บนฐานของความรู้และคุณธรรม โดยพัฒนาดัชนีที่สะท้อนจาก

1. ความสมดุลของการพัฒนา
2. ความมีเหตุผล มีประสิทธิภาพ
3. เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ
4. การพัฒนาบนฐานความรู้
5. ระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรม

(2) **มิติจริยธรรมและวัฒนธรรม** หมายถึง การดำรงรักษาและสืบสานไว้ซึ่งค่านิยมความเชื่อ หลักคำสอนทางศาสนา รวมทั้งวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมที่ดีงาม ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบไทยให้มีความเข้มแข็งสามารถสร้างเป็นภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อพร้อมรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ได้

สะท้อนได้จากพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริตความมีระเบียบวินัยในตนเอง ความมีสติสัมปชัญญะ ความอดทน ความเพียรและความกตัญญูกตเวที แต่เนื่องจากข้อมูลลักษณะดังกล่าวไม่มีการจัดเก็บมาก่อน ข้อมูลที่สะท้อนจริยธรรมและวัฒนธรรม จึงพิจารณาจากผลที่เกิดขึ้น อันได้แก่ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีภูมิคุ้มกันทางอารมณ์จิตใจ การสืบสานวัฒนธรรมและการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา

1. ความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง (การไม่ประพฤติปฏิบัติต่อต้านสังคม หรือทำความเดือดร้อนสร้างความเสียหายให้กับสังคม)
2. การมีภูมิคุ้มกันทางกาย อารมณ์ จิตใจ (ความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม)
3. ความยึดมั่นในหลักศาสนธรรมและวัฒนธรรมที่ดั่งามของชาติ (การสืบสานวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมพระศาสนา และการพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม)

(3) **มิติทางสังคม** หมายถึง การเสริมสร้างสังคมที่มีความมั่นคงของมนุษย์และความเข้มแข็ง ของทุนทางสังคม โดยมุ่งเน้นการเสียสละแบ่งปันและช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันและกัน มีความรักสามัคคี ร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมส่วนรวม ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะพลเมืองที่ดีของประเทศ โดยพัฒนาดัชนีที่สะท้อนจาก

1. การเข้าถึงบริการสาธารณะและสวัสดิการทางสังคม
2. การแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม
3. การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี
4. ความรับผิดชอบต่อสังคม

(4) **มิติทางการศึกษา** หมายถึง ระบบการจัดการศึกษาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และความสามารถในการปรับตัวอย่างรู้เท่าทันในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยพัฒนาดัชนีที่สะท้อนจากกระบวนการและผลผลิตที่ช่วยให้พึ่งตนเองได้ บนพื้นฐานของความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาดัชนีที่สะท้อนจากการเป็นสังคม แห่งฐานความรู้ ประกอบด้วย

1. ความเสมอภาคในการเข้าถึงความรู้
2. การเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

(5) **มิติด้านการบริหารและการจัดการภาครัฐและเอกชน** หมายถึงการเสริมสร้างความเป็น “เศรษฐกิจพอเพียง” ขององค์กรทั้งภาครัฐและธุรกิจ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม โดยพัฒนาดัชนีที่สะท้อนจาก

1. ความโปร่งใส

2. ความสามารถในการตรวจสอบภาครัฐ
3. การมีส่วนร่วมทางการเมือง
4. กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น
5. การมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพของภาคธุรกิจเอกชน
6. การมีสำเนียงรับผิชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจเอกชน

(6) **มิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี** หมายถึง การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเหมาะสม รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ที่ต่อยอดจากภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระยะยาว โดยพัฒนาดัชนีที่สะท้อนจาก

1. การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนามนุษย์
2. การพัฒนาขีดความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายในประเทศ
3. การพัฒนาเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระยะยาว
4. ความเหมาะสมของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อประยุกต์ใช้กับบริบทของประเทศไทยและท้องถิ่น

(7) **มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** หมายถึง การรู้จักใช้และสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีสติปัญญาและภูมิปัญญาตามหลักของ “ความมีเหตุผล” และ “ความพอประมาณ” รวมถึง “ความมีภูมิคุ้มกันที่ดี” เพื่อลดความเสี่ยงและพึ่งพาตนเอง ให้ได้มากที่สุด ภายใต้เงื่อนไขของการมีคุณธรรมที่มีความเกื้อกูลช่วยเหลือกันและคำนึงถึงส่วนรวม โดยพัฒนาดัชนีที่สะท้อนจาก

1. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีเหตุผลและพอประมาณ
2. การสงวนรักษาคุณภาพ และความหลากหลาย และเพิ่มคุณค่าทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน
3. การมีส่วนร่วมและความเป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม การจัดทำดัชนีชี้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้มีการดำเนินการอยู่นี้จัดได้ว่าเป็นความพยายามครั้งแรก ซึ่งจำเป็นจะต้องมีข้อบกพร่องและข้อผิดพลาดที่จำเป็นจะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง

สำหรับการศึกษาดารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Matrix: SEM) ในโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ “การเรียนรู้เพื่อพัฒนาระดับตำบลอย่างเป็นรูปธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (อารี วิบูลย์พงศ์และคณะ, 2551) นั้น แบบจำลอง SEM พยายามนำ “ความสมดุล” มาบรรจุไว้โดยผ่านคุณลักษณะ 3 ประการ คือ “ความพอประมาณ” “ความมีเหตุผล” และ “การมีภูมิคุ้มกัน” โดยมีเงื่อนไขที่มาก่อน (prerequisite) คือ การมีคุณธรรมและจริยธรรม และการใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างไร หรือ อะไร หรือ เท่าไร ที่ถือว่าเป็นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง

ความรู้ในที่นี้มีเฉพาะความรู้ทางวิชาชีพ ความรู้ทางโลก แต่เป็นความรู้ในสังขะธรรม การมีสติและปัญญา (ในเบื้องต้นของการสร้าง SEM สำหรับอบต. ต่างๆ ยังไม่สามารถประเมินดัชนีเชิงคุณภาพเหล่านี้ได้)

ในงานวิจัยของโครงการนี้ได้กำหนดดัชนีไว้ 30 ตัว (ตารางที่ 2.2) เพื่อช่วยผู้บริหารอบต. จัดระดับความก้าวหน้าของตนเองในการบริหารแผนพัฒนาท้องถิ่นในระยะ 5 ปี ดัชนีเหล่านี้ควรจะได้มาด้วยการหารือ อภิปราย กับผู้นำท้องถิ่นว่าดัชนีแต่ละตัวควรมีค่าเท่าใดจึงเป็นระดับที่น่าพอใจ หรือเป้าหมายของท้องถิ่น เช่น ความสมดุลของภาคเกษตรควรมีพื้นที่ปลูกพืช พื้นที่อยู่อาศัย ปศุสัตว์ อย่างละเท่าไร หรือสำหรับความพอประมาณนั้น รายได้ต่อหัวของคนในอบต. ควรเป็นเท่าไร เป็นต้น

ตารางที่ 2.2 คัดนี้ชี้วัดความก้าวหน้าของแผนพัฒนาอบต. ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

HAPPINESS
<p><u>Balance</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • % of agricultural industry output value in total business volume • % of cottage industry and handicraft output value in total industrial volume • [Ratio of income of rural- to urban-headed households] • Trade balance with the rest of Thailand • Trade balance with the rest of World <p><u>Balance and new agriculture theory</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • % land to crops • % Value added to water-based production (fish) • % land to homestead • % land to non-grain crops • % livestock in agricultural output value <p><u>Moderation and sufficiency</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • GTP per capita (baht) <p><u>Reasonableness</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • % of chemical costs in total output value of agricultural activities <p><u>Self-immunization</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • % income from migration • % of interest payments on debt in VA • Savings per capita • Debt per capita <p><u>Knowledge</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • % salaried employment in total employment • % of annual value added spent on schooling <p><u>Ethics</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • % of poor household disposable income of total value added income • % of poor household disposable income (per capita) of other two class per capita • % of poor household health expenditures (per capita) of total health expenditures (per capita) • % of poor household food expenditures (per capita) of overall food expenditures (per capita) • [Ratio of income of female-to male-headed households] • % of community enterprise output value in total business volume (corporate social responsibility) • % of business costs spent to hire local non-agricultural labor plus salaried employees • % of business costs spent on health care • % of business costs spent on education • % of business costs spent on chemical inputs • % of salaried employment in total operating costs of government (good governance) • % of upward transfers from village over downward transfers from central government in total tambol budgets

ที่มา: อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ (2550).

ต่อมาโครงการ “การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน/หมู่บ้านในลักษณะบูรณาการ” (การขยายผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระดับตำบลอย่างเป็นรูปธรรมตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง) (อารี วิบูลย์พงศ์, 2553) ได้พัฒนาตัวทวิคูณทาง

เศรษฐกิจ สังคม และเศรษฐกิจพอเพียงจากตาราง SEM เพื่อสามารถวิเคราะห์ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ และสังคม และมิติของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้แก่

1. ตัวทวิคูณรายได้รวมตำบล เป็นตัวทวิคูณที่แสดงถึงการสร้างรายได้ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งคือผลรวมของตัวทวิคูณ (multiplier) ที่กิจกรรมนั้นสร้างให้กับภาคส่วนอื่นๆ ในชุมชน/ตำบล
2. ตัวทวิคูณมูลค่าเพิ่ม เป็นตัวทวิคูณที่แสดงถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งหมายถึงผลรวมของตัวทวิคูณการใช้ปัจจัยการผลิตของแต่ละกิจกรรมนั้นเอง
3. ตัวทวิคูณแรงงานครัวเรือน เป็นตัวทวิคูณที่แสดงถึงการใช้จ่ายแรงงานครัวเรือนของกิจกรรมแต่ละกิจกรรมในระบบเศรษฐกิจและสังคมนั้นๆ ซึ่งแสดงนัยยะของความสมดุลของการใช้แรงงานในภาคเกษตร ภาคธุรกิจ/อุตสาหกรรม และภาคบริการของชุมชน โดยพิจารณาจากตัวทวิคูณแรงงานครัวเรือนที่เกิดขึ้นในกิจกรรมดังกล่าว
4. ตัวทวิคูณความรู้ เป็นตัวทวิคูณที่แสดงถึงผลของกิจกรรมต่างๆ ต่อการสร้างความรู้หรือการพัฒนาคนที่มีต่อชุมชน ซึ่งเกิดจากผลรวมของตัวทวิคูณของกิจกรรมการผลิตต่างๆ ที่มีต่อแหล่งสร้างความรู้ของชุมชน เช่น โรงเรียน
5. ตัวทวิคูณสวัสดิการชุมชน เป็นอีกตัวทวิคูณหนึ่งที่แสดงถึงนัยยะทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างประโยชน์หรือคุณธรรมให้กับชุมชน โดยเกิดจากผลรวมของตัวทวิคูณของหน่วยที่สร้างสวัสดิการให้กับสังคม เช่น วัด กิจกรรมของชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะโดยไม่เน้นผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ
6. ตัวทวิคูณอัตราการลดช่องว่างรายได้ เป็นตัวทวิคูณที่แสดงถึงผลกระทบจากกิจกรรมที่มีต่อครัวเรือนรายได้ต่ำและรายได้สูง โดยจะแสดงในรูปของตัวเงิน (หน่วยเป็นล้านบาท) ซึ่งจะคำนวณจากผลกระทบจากกิจกรรมต่อครัวเรือนรายได้ต่ำลบด้วยผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อครัวเรือนรายได้สูง ซึ่งหากผลที่ได้มีค่าเป็นบวกหมายถึงกิจกรรมนั้นๆ สร้างผลกระทบเชิงรายได้ให้กับครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสูงกว่าผลกระทบที่มีต่อครัวเรือนรายได้สูง

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) ผลงานวิจัยเกี่ยวกับตารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาเครื่องมือและการวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่หาคำตอบของทิศทางที่ถูกต้องในการพัฒนา การศึกษาวิจัยส่วนมากมุ่งเน้นการศึกษาผลทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับมหภาค ซึ่งในระยะหลังมีการให้ความสำคัญต่อการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับจุลภาคหรือระดับชุมชน

มากขึ้น ตารางเพื่อการวางแผนเศรษฐกิจพอเพียงหรือ SEM เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาและหาคำตอบของผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในระดับตำบลหรือระดับชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีเพียงสถาบันเพื่อการวิจัยและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ได้คิดค้นและพัฒนาเครื่องมือดังกล่าวนำมาศึกษาผลทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับตำบล โดยศึกษาผ่าน โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ “การเรียนรู้เพื่อพัฒนาระดับตำบลอย่างเป็นรูปธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ปี 2550 ซึ่งได้ประยุกต์ใช้เครื่องมือตารางเพื่อการวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Matrix: SEM) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคเหนือ จำนวน 30 แห่ง และขยายผลโครงการปี 2551 ภายใต้งานโครงการ “การศึกษาวินิจฉัยเชิงปฏิบัติการการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน/หมู่บ้านในลักษณะบูรณาการ” (การขยายผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระดับตำบลอย่างเป็นรูปธรรมตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 20 แห่ง ที่มีสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนทุนทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน โดยผลของการวิเคราะห์ที่ได้จาก SEM จะนำไปสู่พื้นฐานการใช้ข้อมูลที่เป็นรูปธรรมที่แสดงถึงความเชื่อมโยงของแต่ละหน่วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคมที่เกิดขึ้นของแต่ละชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับจุลภาค (ตำบล)

2) ผลงานวิจัยเกี่ยวข้องกับบัญชีเมตริกส์สังคม

ถึงแม้ว่า SEM จะเป็นเครื่องมือที่สามารถแสดงถึงความเชื่อมโยงและผลกระทบในระบบเศรษฐกิจและสังคมในระดับตำบลหรือหมู่บ้าน แต่ SEM มีพื้นฐานแนวคิดที่เกิดจากการพัฒนาต่อของเครื่องมือที่วิเคราะห์เศรษฐกิจและสังคมในระดับมหภาคที่เรียกว่า บัญชีเมตริกส์สังคม (Social Accounting Matrix: SAM) โดยบัญชีเมตริกส์สังคม (Social Accounting Matrix: SAM) ได้ถูกประยุกต์ใช้ศึกษาทั้งในระดับจังหวัด และระดับประเทศ โดยในประเทศไทยมีการนำมาใช้วิเคราะห์ผลกระทบของปัจจัยต่างๆ ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศตั้งแต่ปี 2538 เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่สามารถแสดงการหมุนเวียนของการใช้จ่ายของการผลิต รายได้และรายจ่ายในระบบเศรษฐกิจส่วนรวม ซึ่งมีความสมบูรณ์มากกว่าข้อมูลที่แสดงอยู่ในรายได้ประชาชาติ (National income accounts) หรือตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต (Input-Output table) โดยแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันในระบบเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสมบูรณ์ทั้งด้านการผลิต การค้าขายสินค้าทั้งภายในประเทศและการค้าขายกับต่างประเทศ แหล่งที่มาของรายได้ การกระจายรายได้ระหว่างครัวเรือนต่างๆ การออมและการลงทุน ซึ่งยังสามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจจากการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายบางประเภท เช่น การใช้จ่ายของรัฐบาล ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สามารถใช้ในการตัดสินใจในการลงทุนของภาครัฐ (ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์ และปราณี ทินกร, 2542) นอกจากนี้จะ

สามารถบอกได้ถึงความเชื่อมโยงของภาคส่วนหลักทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงผลกระทบที่มีผลต่อครัวเรือนระดับต่างๆ แล้ว การศึกษาของภักดี ทองส้ม (2548) ยังชี้ให้เห็นแนวทางการประยุกต์เพื่อให้เกิดการศึกษาเชิงลึกโดยการจำแนกรายละเอียดของภาคส่วนทางเศรษฐกิจและสังคม ให้มีความละเอียดในการศึกษาผลกระทบและความเชื่อมโยงในภาคส่วนย่อยนั้นได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษาของภักดีได้สร้างบัญชีเมตริกส์สังคมที่ประกอบด้วยภาคส่วนย่อยถึง 64 ภาคส่วนหรือ 64 บัญชี และการศึกษาดังกล่าวยังได้มีความพยายามที่จะสร้างความเชื่อมโยงของทุกภาคส่วนดังกล่าวตามสภาพพื้นฐานของเศรษฐกิจในขณะนั้น ซึ่งเป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่ถูกนำมาปรับใช้และเห็นได้อย่างชัดเจนในการประยุกต์ใช้ตารางเพื่อการวางแผนเศรษฐกิจพอเพียงหรือ SEM ที่มุ่งวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของภาคส่วนของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันของบริบททางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย

การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของภาคส่วนเศรษฐกิจและสังคมหนึ่งต่ออีกภาคส่วนเป็นจุดเด่นหนึ่งของการประยุกต์ใช้เครื่องมือบัญชีเมตริกส์สังคม ซึ่งมีหลายบุคคลที่ศึกษาทั้งในระดับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากภาคส่วนหนึ่งต่ออีกภาคส่วนอื่นๆ หรือผลจากปัจจัยหนึ่งต่อปัจจัยอื่นๆ ซึ่งจะเห็นได้จากการศึกษาของ ปิยะสวัสดิ์ และอาภรณ์ (2533) ที่ศึกษาผลกระทบของการปรับราคาน้ำมันและอัตราค่าจ้างต่อระดับสินค้า ซึ่งเมตริกส์บัญชีสังคมดังกล่าวประกอบด้วยบัญชีหลัก 6 บัญชี คือ ผลผลิตสินค้า สถาบันต่างประเทศ ทูนา ภาษี ดอกเบี้ย และปัจจัยการผลิต โดยแบ่งแรงงานตามระดับการศึกษาแบ่งมากถึง 16 ระดับ เพื่อให้การวิเคราะห์แรงงานมีความละเอียดมากขึ้น ผลการศึกษาโดยใช้เมตริกส์บัญชีสังคมที่ได้สามารถบอกผลกระทบเชิงปริมาณจากการการเพิ่มราคาผลิตภัณฑ์น้ำมันจะทำให้ต้นทุนการผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น โดยเฉลี่ยร้อยละ 0.91-0.94 และพบว่าสาขาการคมนาคมขนส่งทางบกและทางเรือได้รับผลกระทบมากที่สุดร้อยละ 3.92 และ 3.40 ตามลำดับ รองลงมาคืออุตสาหกรรมสิ่งทอประเภทฟอกย้อมสี อุตสาหกรรมซีเมนต์และประมงทะเลชายฝั่ง ร้อยละ 3.07 ร้อยละ 3.28 และ ร้อยละ 2.98 ตามลำดับ ขณะที่กรณีการเพิ่มค่าจ้างทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 1.67-1.76 ตามสัดส่วนการใช้แรงงานในโครงสร้างการผลิต โดยสาขาบริการต่างๆ โดยเฉพาะสาขาการบริหารราชการแผ่นดินเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.46 รองลงมา คือ การบริการด้านการศึกษาและงานวิจัยเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.4 และ 5.86 ตามลำดับอีกด้วย

นอกจากการประยุกต์ใช้เมตริกส์บัญชีสังคมเพื่อศึกษาผลกระทบจากภาคส่วนหนึ่งต่ออีกภาคส่วนอื่นๆ แล้ว การประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาต่างๆ ของภาครัฐเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีการศึกษากันอย่างแพร่หลาย โดยมุ่งเน้นศึกษาผลกระทบของนโยบายที่เกิดจากการใช้งบประมาณในการขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ เช่น การศึกษาของผลกระทบที่เกิดจากนโยบายพักชำระหนี้-ลดภาระหนี้ให้กับเกษตรกรรายย่อย และนโยบายการประกันราคาพืชผลทางการเกษตร

ซึ่งนโยบายดังกล่าวใช้งบประมาณปี 2545 จำนวน 8,000 ล้านบาท ของ **สุริย์ แซ่เบ๊ (2544)** การศึกษาผลกระทบของมาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจปีงบประมาณ 2542 จำนวน 51,929 ล้านบาท ของ **บุญชูบ สังเคราะห์ (2545)** การศึกษาผลของนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนจากการใช้งบประมาณช่วยเหลือเกษตรกรของกระทรวงเกษตรฯ ที่ใช้งบประมาณจำนวน 1,500 ล้านบาท ในการแก้ปัญหาจัดการจัดการหนี้สินของเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนคนจน ของ **คมสันต์ คงเป็นสุข (2547)** หรือการศึกษาผลกระทบของการใช้จ่ายงบประมาณของส่วนกลางในปีงบประมาณ 2547 จำนวน 56,406 ล้านบาท ต่อการขยายตัวของผลผลิตและการกระจายรายได้ของ **สิทธิพร พูลสวัสดิ์ (2551)**

ผลของการประยุกต์ใช้เมตริกส์บัญชีสังคมนีดังกล่าวข้างต้นนำมาซึ่งคำตอบของประเด็นศึกษาต่างๆ ซึ่งสะท้อนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนนโยบายโดยใช้งบประมาณต่อภาคส่วนต่างๆ ที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ผลการศึกษาผลกระทบของมาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจปีงบประมาณ 2542 จำนวน 51,929 ล้านบาท ของ **บุญชูบ สังเคราะห์ (2545)** พบว่า ในระยะสั้นการใช้จ่ายรัฐบาลเพิ่มขึ้น 1 บาท ทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ราคาค่าตอบแทนปัจจัยการผลิต (GDP at Factor Cost) เพิ่มขึ้น 1.04 บาท ดังนั้นการใช้จ่ายของรัฐบาลภายใต้มาตรการเพิ่มการใช้จ่ายรัฐบาล จำนวน 51,929 บาท ช่วยให้ GDP at Factor Cost เพิ่มขึ้น 53,833.58 ล้านบาท โดยภาคการผลิตโดยรวมเพิ่มขึ้น 123,174 ล้านบาท โดยภาคการผลิตที่ได้รับประโยชน์จากการใช้จ่ายตามมาตรการเพิ่มการใช้จ่ายของภาครัฐมากที่สุด คือ ภาคการก่อสร้าง โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 26.59 ของผลกระทบโดยรวมต่อภาคการผลิต แต่ผลด้านการกระจายรายได้ พบว่า การดำเนินมาตรการดังกล่าวทำให้การกระจายรายได้ของครัวเรือนแยะลง โดยรายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับกลุ่มที่มีรายได้สูงมากกว่า หรือในกรณีของการศึกษาของ **คมสันต์ คงเป็นสุข (2547)** เกี่ยวกับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนจากการใช้งบประมาณช่วยเหลือเกษตรกรจากการใช้งบประมาณจำนวน 1,500 ล้านบาท ของกระทรวงเกษตรฯ โดยการปลดหนี้บางส่วน การปรับลดดอกเบี้ยจากยอดเงินต้น รวมทั้งการโอนหนี้มาสถาบันการเงินของรัฐและปรับระยะเวลาการชำระหนี้ ซึ่งผลการศึกษาโดยใช้เมตริกส์บัญชีสังคมพบว่า การใช้งบประมาณจำนวน 1,500 ล้านบาท ส่งผลให้ครัวเรือนภาคเกษตรมีมูลค่าผลผลิตเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท และครัวเรือนนอกภาคเกษตรมีมูลค่าผลผลิตเพิ่มขึ้น 12 ล้านบาท ส่วนภาคการผลิตนั้นทำให้สินค้าภาคเกษตรมีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น 163 ล้านบาท และสินค้านอกภาคเกษตรมีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น 226 ล้านบาท สำหรับการจ้างงานและการใช้จ่ายนั้น ทำให้แรงงานภาคเกษตรมีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น 2 ล้านบาท แรงงานนอกภาคเกษตรมีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น 14 ล้านบาท และเงินทุนมีมูลค่าเพิ่มขึ้น 33 ล้านบาท เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแนวทางและผลการศึกษาดังกล่าวเครื่องมือเมตริกส์บัญชีสังคมของข้างต้น ได้มีการพัฒนาไปสู่การประยุกต์ใช้ร่วมกับเครื่องมืออื่นๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการประยุกต์ใช้กับเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่เรียกว่า แบบจำลองดุลยภาพทั่วไป หรือ Computable General Equilibrium (CGE) โดยแบบจำลอง CGE จะช่วยให้สามารถศึกษาความเชื่อมโยงและผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยราคาที่ตั้งที่ ซึ่งจะช่วยให้ชัดเจนยิ่งขึ้นของเมตริกส์บัญชีสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งการศึกษาโดยใช้เมตริกส์บัญชีสังคมร่วมกับแบบจำลอง CGE นั้น ยังคงมุ่งศึกษาในประเด็นของความเชื่อมโยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อภาคส่วนต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาของ **มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2547)** ได้ทำการศึกษาผลกระทบของการลงทุนด้านที่อยู่อาศัย **อัทธ์ พิศาลวานิช (2548)** ศึกษาผลกระทบของการเปิดเสรีของสินค้าอุตสาหกรรมที่มีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทย ใน 7 สินค้าอุตสาหกรรม ได้แก่ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอ ประมง อัญมณี ชิ้นส่วนยานยนต์ รองเท้า และผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง **มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2551)** ทำการศึกษาผลกระทบจากการจัดทำ FTA ของไทยที่มีต่อสาขาเกษตร ระยะที่ 2 เพื่อ ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันในรายการสินค้าเกษตรที่ได้รับผลได้ผลเสียจากการจัดทำ FTA ของไทย รวมไปถึงการศึกษาเกี่ยวกับ โอกาสทางการค้าของของการค้าสินค้าอาหารและสินค้าเกษตรอื่นๆ ระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ศึกษาผลกระทบทั้งในด้านบวกและด้านลบต่อประเทศทางต่างที่ทำการค้าร่วมกัน ในการศึกษาดังกล่าวได้มุ่งเป้าสนใจไปที่ การทำการค้ากับประเทศจีนที่จะมีผลกระทบต่อภาคการผลิตสินค้าเกษตร(พืชและสัตว์) ภาคการค้าภาคอุตสาหกรรมอาหาร รวมถึงการลงทุนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจากต่างประเทศ ซึ่งผลที่ได้จะสะท้อนถึงโอกาสทางการค้าสินค้าเกษตรของประเภทในเขตอนุภาคลุ่มน้ำโขงเป็นหลัก (Shikha et al., 2010)

เห็นได้อย่างชัดเจนแล้วว่าการพัฒนาการศึกษาและพัฒนาเพื่อหาคำตอบของผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่การพัฒนาดังกล่าวยังคงมุ่งเน้นในภาคส่วนในเชิงมหภาคหรือระดับประเทศและต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ แต่การพัฒนาเพื่อศึกษาและหาคำตอบในระดับจุลภาคหรือระดับตำบลหรือชุมชนซึ่งเป็นรากฐานการพัฒนาที่สำคัญของประเทศยังมีไม่กว้างขวางมากนัก แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดและแนวทางของการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นถือได้ว่าเป็นแนวทางที่สำคัญของการพัฒนาในระดับท้องถิ่นที่จะเพิ่มความสำคัญมากขึ้นในอนาคต และเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้นจะเห็นได้ว่า ตารางเพื่อการวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Matrix: SEM) มีความแตกต่างจากบัญชีเมตริกส์สังคม

(Social Accounting Matrix: SAM) เนื่องจากตาราง SEM นอกจากจะชี้ผลกระทบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (economic impact multiplier) แล้วยังเพิ่มการชี้ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม (social impact multiplier) การที่ชุมชนรับรู้ถึงผู้กระทบเหล่านี้จะส่งเสริมความเข้าใจและสร้างกำลังใจให้เกิดกิจกรรมทางสังคมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรทางศาสนา โรงเรียน สาธารณสุข และฝ่ายบริหาร (อบต./อบท.) เป็นต้น รวมทั้งยังสามารถบ่งชี้ถึงระดับความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ ตามบริบทของท้องถิ่นและชี้ประเด็นที่ควรปรับปรุงเพื่อนำไปสู่ความสมดุลของท้องถิ่น ชี้ขีดความสามารถในด้านเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น ชี้ความสัมพันธ์ระหว่างภาคเกษตร-อุตสาหกรรม-บริการของท้องถิ่น ชี้การใช้ทรัพยากรอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพระยะยาว และสามารถประยุกต์ใช้ได้กับการวางแผนภูมิภาคเพื่อตอบโจทย์ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคและประยุกต์ระดับประเทศ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ภายในประเทศและต่างประเทศ (อารี วิบูลย์พงศ์และคณะ, 2553) ด้วยคุณสมบัติของตาราง SEM ดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาดังกล่าว เพื่อการวางแผนเศรษฐกิจพอเพียงในงานวิจัยนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved